

Čebelarska zveza Slovenije
Brdo pri Lukovici 8, 1225 Lukovica

STRATEGIJA RAZVOJA SLOVENSKEGA ČEBELARSTVA 2005 – 2010

Avtorji:

Vlado Pušnik, Marjan Papež, Maša Žagar, +dr. Janez Poklucar, dr. Aleš Gregorc, Anton Tomec, Rudolf Rome (izvajalec systemskega inženiringa), Martin Bajc, Miroslav Cetina, Marko Hrastelj, Peter Kozmus, Peter Luzar, dr. Borut Rončević, Mitja Zupančič

Brdo pri Lukovici, oktober 2005

1	UVOD (Slovenija – dežela čebelarstva dediščine)	3
2	ANALIZA STANJA ČEBELARSTVA V SLOVENIJI	4
2.1	<u>Naravne danosti za pridelavo medu, čebeljih pridelkov in vzrejo čebel</u>	4
2.1.1	Pridelava medu	4
2.1.2	Vzreja čebel	4
2.2	<u>Socioekonomska struktura</u>	4
2.3	<u>Bilanca pridelave in porabe</u>	5
2.3.1	Pridelava medu	5
2.3.2	Pridelava cvetnega prahu	6
2.3.3	Pridelava propolisa	6
2.3.4	Pridelava matičnega mlečka	6
2.3.5	Pridelava voska	6
2.3.6	Pridelava čebeljega strupa	6
2.4	<u>Vzreja matic</u>	6
2.5	<u>Stanje ekološkega čebelarstva</u>	6
2.6	<u>Izobraževanje čebelarjev</u>	7
3	ODPRTA VPRAŠANJA SLOVENSKEGA ČEBELARSTVA	8
3.1	Čebele kot del ekosistema	8
3.2	Odnos države	8
3.3	Ekonomika	9
3.4	Prenos znanja in izobraževanje čebelarjev	9
4	STRATEŠKI CILJI	10
4.1	Ohranjanje ravnovesja v naravi	10
4.2	Pridelava zdrave in varne hrane	10
4.3	Ohranjanje avtohtone pasme čebel - kranjske sivke	10
4.4	Povečanje vzreje in izvoza matic	10
4.5	Izboljšanje ekonomičnosti in donosnosti čebelarjenja	11
4.6	Izboljšati socioekonomsko strukturo čebelarjev	11
4.7	Ureditev zavarovanj in upravičenost do povračila sredstev ob naravnih nesrečah	11
4.8	Promoviranje čebelarstva kulturne dediščine	12
5	UKREPI ZA DOSEGO CILJEV	13
5.1	Urediti status čebelarjev (rejcev čebel)	13
5.2	Urediti obdavčitev čebelarjev	14
5.3	Razvojno spodbuditi čebelarje z urejenim statusom	14
5.3.1	Kandidiranje za sredstva EPD	14
5.3.2	Investicije, ki so lahko predmet podpore	15
5.3.3	Ukrepa <i>zgodnje upokojevanje kmetov in pomoč mladim prevzemnikom</i>	15
5.4	Postaviti na noge priznano rejsko organizacijo (PRO)	16
5.5	Okrepiti čebelarstvo svetovalno službo (ČSS)	17
5.6	Povečati ekonomičnost pridelave čebeljih pridelkov	17
5.6.1	Za izboljšanje ekonomičnosti je potrebno	17
5.7	Trženje v čebelarstvu	18
5.7.1	Za učinkovitejše trženje na domačem trgu je potrebno	19
5.7.2	Za učinkovitejše trženje na mednarodnem trgu je potrebno	19
5.8	Podpreti ekološko čebelarstvo	19
5.9	Zdravstveno varstvo čebel in preventivna dejavnost	20
5.10	Dograditev informacijskega sistema v čebelarstvu	21
5.11	Povezati raziskovalno dejavnost s prakso	21
5.11.1	Za učinkovitejši prenos znanstvenih izsledkov v prakso je potrebno:	22
5.12	Zagotoviti izobraževanje mladih za čebelarstvo v okviru sred. kmetijskega šolstva	23
5.12.1	Za šolanje mladih s področja čebelarstva je potrebno:	23
5.13	Izobraževanje pri Čebelarski zvezi Slovenije (ČZS)	23
5.13.1	Opredelitev in utemeljitev	23
5.13.2	Novejša spoznanja na področju poklic. in strokovnega izobraževanja v Sloveniji	23
5.13.3	Ukrepi za uspešno izobraževanje čebelarjev	24
6	SKLEP	24
7	UPORABLJENI VIRI	25

1. UVOD (Slovenija – dežela čebelarstva dediščine)

Slovenija ima bogato čebelarstvo tradicijo. Že leta 1693, v letu Valvasorjeve smrti, se je zbralo 46 znanstvenikov, pravnikov, zdravnikov in duhovnikov, ki so si naredili ime **Academia operosorum**. Ustanovitev so oznanili s knjižico *Apes Academicae Operosorum Labacensium* ali po naše Akademske čebele ljubljanskih delovnih. Člani – operozi so si za zgled postavili čebelo, sedanja Slovenska akademija znanosti in umetnosti pa je naslednica Akademije delavnih – operozov (Stanonik, 1995).

Slovenski čebelarji Janša, Glavar, Žnideršič in drugi so pomembno prispevali v **svetovno zakladnico znanja**. K temu, da so bili med pionirji na področju vedenja o čebelah, je prispevala tudi **kranjska čebela** (*Apis mellifera carnica*), ki je zaradi svojih odlik postala druga najpomembnejša pasma čebel na svetu. Zaradi znanja in bogate tradicije je bilo čebelarstvo v preteklosti pomembna izvozna naravnana kmetijska panoga, ki se je ponašala z izvozom medu in čebeljih družin.

Ljubljanski mestni arhiv hrani listino, ki pove, da se je v letih 1753 in 1754 pretehtalo na cesarski tehtnici v Ljubljani 593.975 funtov medu (332,6 ton), v naslednjih dveh letih je masa stehtanega medu znašala 418,6 ton. Emil Ravenegg (baron Rotschütz) je na višku svoje izvozne dejavnosti (okrog leta 1860) izvozil letno preko 17.000 rojev, Mihael Ambrožič iz Mojstrane pa je v obdobju pred prvo svetovno vojno izvozil nad 70.000 rojev, poleg tega pa še neznano število matic (Rihar, 1956).

Med vojnama je slovensko čebelarstvo naredilo pomemben korak naprej na področju tehnologije, saj so začeli čebelariti v panjih s premičnim satjem (prej so čebelarili pretežno v kranjičih). Po popisu iz leta 1939 je imela v takratni Dravski banovini vsaka tretja kmetija čebele. Naj še omenimo, da je neprecenljiva tudi arhitekturna in kulturna dediščina – **čebelnjak** in **poslikava panjskih končnic**, česar drugi narodi pri čebelarjenju ne poznajo.

Po letu 1945 pa je bilo čebelarstvo v Sloveniji žal obravnavano predvsem kot društvena dejavnost brez omembe vredne pomoči države. Do prve resne podpore na državni ravni je prišlo šele leta 1984, ko se je začela selekcija kranjske čebele na Kmetijskem inštitutu Slovenije (KIS).

Šele po osamosvojitvi Slovenije pa se je tudi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) začelo sistematično ukvarjati s čebelarstvom. K temu je veliko prispeval predlog razvojnega projekta »*Obnova in razvoj slovenskega čebelarstva*«, ki je bil javnosti predstavljen maja 1992 in ga je takratna vlada sprejela (ga finančno podprla) kot dokument za oblikovanje strategije razvoja slovenskega čebelarstva (Krek, v Papež in sod. 2004).

Leta 1997 je prišlo do prenove strategije, po sedmih letih pa je v letu 2004 v okviru podiplomskega študija prišlo do druge prenove strategije. Ta je služila tudi kot pomoč pri pripravi triletnega razvojnega programa ukrepov v slovenskem čebelarstvu za obdobje 2005–2007 na podlagi Uredbe Sveta 797/2004. Vsi trije dokumenti so poleg novejših virov služili kot osnova za pripravo pričujoče strategije do leta 2010.

2. ANALIZA STANJA ČEBELARSTVA V SLOVENIJI

2.1 Naravne danosti za pridelavo medu, čebeljih pridelkov in vzrejo čebel

2.1.1 Pridelava medu

Slovenija ima zaradi različnih podnebij (mediteransko, panonsko, alpsko, sub-alpsko) zelo različne pogoje za čebelarjenje. Raznoliko rastlinstvo omogoča pridelavo vrste sortnih medov (kostanjev, lipov, cvetlični, akacijev, hojev, smrekov med itn) kar je naša priložnost. Vendar pa so žal donosi na žužkocvetkah majhni v primerjavi s pridelki drugod po svetu.

Znano je, da sodi Slovenija med najbolj gozdnate dežele Evrope, zato je gozdno medenje (mana) pomembna paša za slovenske čebelarje. Povpraševanje po teh (temnih!) medovih je v deželah severno od nas veliko večje od ponudbe. Žal pa je gozdno medenje na iglavcih izpostavljeno velikim nihanjem med leti, donosi niso stalni. So pa ob natančnem napovedovanju paš in učinkovitem izkoriščanju le-teh možnosti za pridelavo temnih medov velike.

Ker včasih prihaja do nesoglasij med čebelarji in gozdarsko stroko, naj na tem mestu omenimo, da pojav obilnega gozdnega medenja ne zmanjšuje prirastka lesa. Zaznati je celo nadpovprečen debelinski prirastek. Na primeru pomena gozdnega medenja v gospodarski enoti Ravnik so izračunali, da čisti vrednostni donos medu v enoti predstavlja 45 odstotkov čistega vrednostnega donosa lesa. V letih obilnega medenja je denarna vrednost medu celo 1,7-krat večja od čistega donosa lesa. (Skvarča, 1995).

Čebelarjenje je dejavnost, ki je od vseh dejavnosti v kmetijstvu najbolj odvisna od vremena. Dovolj je že malo močnejša ploha, nekajdnevna ohladitev ali pomladanska pozeba, pa se pridelek prepolovi ali pridelka sploh ni.

Od vrednosti čebeljih pridelkov pa je bistveno večja vrednost pridelkov rastlin, ki jih opravišjo čebele. Rihar je izračunal, da je bila ta vrednost v Sloveniji leta 1963 17-krat večja od vrednosti pridelka medu in voska skupaj (v Kresal in sod., 1992)!

2.1.2 Vzreja čebel

Pri vzreji čebel imamo prav tako kot za pridelavo medu in drugih pridelkov zelo različne naravne danosti. V geografsko in klimatsko razgibani Sloveniji so v praksi ugotovljene lokalne prilagoditve čebel, ki jih opredeljujemo kot krajevne različke ali ekotipe. Krajevni različki, ki obstajajo znotraj populacije, predstavljajo tudi vir genetske raznolikosti. Izvajanje rejskega programa in oblikovanje testnih postaj pripomore k vzdrževanju ustrezne genetske raznolikosti in izboljševanju zelenih lastnosti čebel. Moderne metode za ugotavljanje in morebitno določevanje osnov ekotipov so v razvojni fazi (Gregorc, 2005).

2.2 Socioekonomska struktura

Po podatkih iz centralnega registra čebelnjakov (CRČ), je v centralnem registru 8.974 čebelnjakov, poleg tega pa je še okrog 300 takih, ki zaradi nejasnosti še niso vneseni v CRČ (Kafel, 2005).

Ker še vedno prihajajo podatki za vpis v CRČ, ocenjujemo, da je v Sloveniji okrog 8.000 čebelarjev (ti imajo enega ali več čebelnjakov, zato je število čebelnjakov preko 9.000. Čebelarji v Sloveniji čebelarijo z okrog 150.000 čebeljimi družinami.

6.476 čebelarjev je organiziranih v Čebelarški zvezi Slovenije (ČZS) in čebelarških društvih. Poklicnih čebelarjev je okrog 50, natančnejše število je zaradi številnih nejasnosti v davčni zakonodaji težko podati, saj čebelarji prehajajo med različnimi oblikami pravnega organiziranja (s. p., d. o. o. itn). (Vir: pregled statističnih podatkov članstva ČZS v letu 2005).

Pretežen del čebelarjev je upokojecev, zato je 3.330 čebelarjev starejših od 60 let, mlajših od 40 let pa je 721 čebelarjev (le sedem odstotkov!) Povprečna starost čebelarjev je 65 let.

Po podatkih ČZS ima 4.247 čebelarjev manj kot 20 panjev. Nad 100 panjev ima le 32 članov ČZS, ocenjujemo pa, da je s čebelarji nečlani ČZS takih, ki imajo preko 100 panjev, okrog 150. Status kmeta ima po podatkih ČZS 193 čebelarjev (Vir: pregled statističnih podatkov članstva ČZS v letu 2005).

Podatki kažejo, da se večina čebelarjev ukvarja s čebelami v prostem času kot ljubiteljsko dejavnostjo, poklicnih čebelarjev je malo. V obstoječih pogojih čebelarjenje ni donosno, zato le-to ni zanimivo niti za mlade niti za starejše. Naše čebelarstvo, kljub pomembnim premikom na bolje v zadnjih petnajstih letih, še vedno ni dovolj konkurenčno, zato je potrebno ustvariti pogoje, da bo spet postalo pomembna (paradna!) panoga slovenskega kmetijstva.

2.3 Bilanca pridelave in porabe

2.3.1 Pridelava medu

Povprečna letna pridelava medu znaša (odvisno od vremenskih pogojev!) med 2.000 in 2.500 tonami, poraba na prebivalca pa znaša 1.2 kilograma medu v letu 2004, kar pomeni, da imamo komaj samooskrbo z medom.

Preglednica 1: Pridelava in prodaja medu (t) od leta 1992 do 2004

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Natočeni med	1.102	1.592	2.052	1.296	1.800	1.500	1.900	1.370	2.300	2.550	2.450	1.850	2.350
Evidentirana prodaja medu, skupaj	292	299	339	288	366	229	376	484	612	540	692	742	644
- odkup	217	237	279	239	314	171	319	434	573	498	653	696	586
- prodaja na tržnicah	76	61	61	48	52	57	57	50	38	42	40	46	58
Delež prodaje v skupni proizvodnji (%)	26,5	18,8	16,5	22,2	20,3	15,2	19,8	35,3	26,6	21,2	28,3	40,1	27,4

Vir: SURS

Preglednica 2: Bilanca pridelave in porabe medu (t) od leta 1992 do leta 2004

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Proizvodnja	1.102	1.592	2.052	1.296	1.800	1.500	1.900	1.370	2.300	2.550	2.450	1.850	2.350
Uvoz	199	240	381	613	2	398	432	243	213	229	30	73	294
Izvoz	225	197	258	146	108	116	137	64	214	242	230	220	161
Razlika zalog	0	145	126	-211	128	-49	76	-191	241	97	-76	-195	179
Domača poraba	1.076	1.490	2.050	1.975	1.566	1.831	2.120	1.740	2.058	2.440	2.326	1.898	2.304
Poraba na prebivalca (kg)	0,5	0,7	1,0	1,0	0,8	0,9	1,1	0,9	1,0	1,2	1,2	1,0	1,2
Stopnja samooskrbe (%)	102,4	106,9	100,1	65,6	114,9	81,9	89,6	78,7	111,7	104,5	105,3	97,5	102,0

Vir: SURS, izračuni KIS

Letno izvozimo okrog 200 ton kakovostnega medu, približno toliko manj kakovostnega pa uvozimo. Po podatkih iz začetka tega desetletja izvozimo približno toliko medu, kot so ga pred 250 leti izvozili le iz ljubljanskega območja, s poudarkom, da ga takrat zagotovo niso uvažali.

2.3.2 Pridelava cvetnega prahu

Če javnost še kar dobro pozna odlike medu v prehrani, pri varovanju zdravja, pri velikih naporih, pa premalo pozna vrednost drugih čebeljih pridelkov.

Za pridelavo cvetnega prahu so zaradi pestre botanične sestave razmere ugodne, do večjega razmaha pridelave pa doslej ni prišlo, ker širša javnost premalo pozna njegovo vrednost. Žal je seznanjena le z negativnimi učinki (alergijami). Letna pridelava cvetnega prahu znaša okrog 15 ton.

2.3.3 Pridelava propolisa

Za pridelavo propolisa (zadelavine) je kranjska čebela manj primerna, ker manj propolizira kot nekatere druge vrste čebel (Starc, v Poklukar in sod.,1998). Letna pridelava propolisa znaša okrog 200 kilogramov.

2.3.4 Pridelava matičnega mlečka

Pridelava matičnega mlečka je delovno zelo intenzivna, zato se, kljub sorazmerno visoki ceni pridelka, zanjo odloča le malo čebelarjev. Poleg tega je v zadnjih desetih letih pridelavo matičnega mlečka močno povečala zlasti Kitajska, ki s cenenim matičnim mlečkom (izvažajo ga tudi v prahu) zbija ceno temu žlahtnemu pridelku pri nas. Letna pridelava matičnega mlečka znaša okrog 400 kilogramov.

2.3.5 Pridelava voska

Pridelava voska je v zadnjih desetletjih postala manj zanimiva, saj se za sveče uporablja cenejši parafin. Letna pridelava voska znaša okrog 40 ton.

2.3.6 Pridelava čebeljega strupa

Čebeljega strupa pridelamo v Sloveniji zelo malo. Podatkov o letni pridelavi ni.

2.4 Vzreja matic

V Sloveniji imamo eno registrirano vzrejališče **rodovniških** matic (Zelenica), kjer letno vzredimo samo 300 matic. Poleg tega imamo še 34 registriranih vzrejevalcev matic, ki letno vzredijo okrog 40.000 **gospodarskih** matic. V Sloveniji jih prodajo okrog tretjino, dve tretjini pa jih izvozijo v tujino (Kozmus, v Papež in sod, 2004). Iz podatkov je razvidno, da izvoz močno zaostaja v primerjavi z najboljšimi časi.

2.5 Stanje ekološkega čebelarstva

V ekološko čebelarstvo vstopamo v Sloveniji z zelo dobrimi pogoji. Velika gozdov nam ponuja dobre možnosti za izkoriščanje gozdnih paš. Zapuščeni gorski in drugi pašniki, ekstenzivni travniki na kmetijsko manj ustreznih območjih dajejo čebelam bogat vir peloda in nektarja iz travniških rastlin in cvetočih grmovnic.

Brez avtohtone kranjske čebele si pri nas težko predstavljamo ekološko čebelarjenje. S svojimi značilnostmi je kranjska čebela odlično prilagojena na naše vremenske in pašne razmere. Seveda pa se ekološko čebelarjenje začne šele z različnimi ukrepi čebelarjev in njihovim načinom čebelarjenja.

Najpomembnejši omejitveni dejavniki ekološkega čebelarstva so:

- a) Omejitve pri uporabi sonaravnih metod zatiranja varoe;

- b) Uporaba ekološko pridelanega sladkorja za dokrmeljevanje čebel. Tako pridelan sladkor je po trenutnih cenah približno dvakrat dražji kot sladkor, ki se uporablja pri konvencionalnem načinu čebelarjenja.
- c) Uporaba ekološko pridelanega voska za izdelavo satnih osnov pri ekološkem čebelarjenju. Pri tem je treba zagotoviti ustrezno kroženje neoporečnega voska v ekoloških čebelarstvih, kajti tudi vosek predstavlja možen medij za prenos ostankov sredstev za zdravstveno varstvo čebel, ki se sicer smejo uporabljati pri konvencionalnem načinu čebelarjenja. Tako pridelan vosek kot nujno potreben repromaterial ima več kot dvakrat višjo ceno.

Glavna nosilca podsistema ekološko čebelarstvo sta **čebelar**, ki se odloči za tak način čebelarjenja in **kontrolna služba**, ki bo njegovo delovanje nadzirala. Ob zagotovljenih pogojih za ekološko čebelarstvo bodo prišli tudi rezultati. Predvsem so to čebelji pridelki (med, vosek itn.) in čebelja družina brez ostankov sredstev za zdravstveno varstvo čebel.

Ekološki čebelnjak je naravi prijazen obrat, ki je neopazno združen z okoljem in ne pomeni le obrata, temveč tudi bogat vir življenja z in za naravo. Z ekološko pridelavo bo slovenski porabnik dobil bogatejšo izbiro čebeljih izdelkov na trgu.

Preglednica 3: Število čebeljih družin vključenih v kontrolo v okviru ekološkega kmetijstva v letih 2003-2004

2003	2004
1.650 družin	1.906 družin

Vir: Akcijski načrt dolgoročnega razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji, november 2004

2.6 Izobraževanje čebelarjev

Za izvajanje funkcije izobraževanja v okviru ČZS so se oblikovali različni organizacijski pristopi in oblike:

- izobraževanje čebelarjev po posameznih društvih s formalnim in neformalnim mentorstvom ter priložnostnimi predavanji po izboru tem, ki jih je predlagalo društvu in vsebin, ki jih je izbral predavatelj glede na dane razmere.
- bolj ali manj organiziranem izobraževanju pri območnih zvezah čebelarskih društev
- v zadnjem času se poskuša organizirati območna izobraževalna središča.
- ustanovljena je šola čebelarjenja Antona Janše
- organizirana je čebelarska svetovalna služba.

Nosilci in organizatorji izobraževanja se pojavljajo na različnih ravneh, v različnih lokalnih povezavah in z zelo različno strukturo, obsegom in zahtevnostjo vsebin izobraževanja.

Tak način izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja na ravni posameznih čebelarjev in čebelarskih društev sicer zadovoljuje potrebe, pogosto tudi uvajanja sodobnejših oblik čebelarjenja, ne zagotavlja pa posameznim čebelarjem zadostne osnove za vseživljenjsko dopolnjevanje in izpopolnjevanje znanj, spretnosti in kompetenc, še manj pa dajejo osnove za sistematično usposabljanje in izpopolnjevanje in napredek čebelarstva (Grebenšek, 2005).

3. ODPRTA VPRAŠANJA SLOVENSKEGA ČEBELARSTVA

Za obstoječe stanje, ki ni rožnato, smo v okviru različnih delovnih skupin proučili vzroke. Tematsko smo jih razvrstili na tiste, ko so povezani z okoljem, državno politiko, ekonomiko in prenosom znanja do čebelarjev.

3.1 Čebele kot del ekosistema

V državah zahodne Evrope in v ZDA je bolj kot pri nas ustaljena zavest, da je pri čebelah najpomembnejša njihova posredna pridelava, to je vpliv na višino pridelkov številnih kmetijskih kultur in drugih žužkocvetk. Izračunali so, da pri sodobnih ekoloških pogojih sodelujejo čebele pri oprraševanju z 80 odstotki in z 20 odstotki divji oprasovalci (Kresal in sod, 1992). Ker čebele prezimijo množično, so zlasti pomembne pri opráševanju zgodaj cvetočih rastlin, ko je v naravi zelo malo drugih oprasovalcev. Da so čebele kljub velikemu pomenu za ohranjanje ravnovesja v naravi ogrožene, pa so vzroki naslednji:

- javnost premalo pozna pomen čebel za ohranjanje ravnovesja v naravi
- raba kemičnih sredstev za varstvo rastlin v neskladju z dobro kmetijsko prakso
- neučinkovito zatiranje zajedavca na čebeli – varoe, letne izgube znašajo po podatkih Nacionalnega veterinarskega inštituta (NVI) v povprečju 10 odstotkov.

3.2 Odnos države

Država se je kolikor toliko sistematično začela ukvarjati s čebelarstvom šele pred 15 leti in čebelarstvo je bilo v primerjavi z drugimi kmetijskimi panogami prepuščeno lastni iznajdljivosti. Še danes se čebelarji srečujejo z naslednjimi vprašanji:

- neurejen status čebelarjev,
- neustrezna obdavčitev panoge
- v primeru naravnih nesreč, ki lahko prizadenejo velik del slovenskih čebelarjev (npr. pozeba akacije) ali čebelarje na posameznih območjih (npr. izpad pridelka gozdnega medenja zaradi suše itn) čebelarji niso upravičeni do pomoči,
- država namenja premalo sredstev za vzrejo rodovniških matic,
- ekološko čebelarstvo ima v slovenskih pogojih za čebelarjenje in ob obstoječi podpori države v okviru Slovenskega kmetijsko okoljskega programa (SKOP) premalo možnosti za uveljavitev. Ekološki čebelarji, ki nimajo statusa kmeta, so na področju izvajanja ekološke kontrole v podrejenem položaju, saj jim tega, v primerjavi z drugimi panogami v okviru SKOP, država ne povrne (Zupančič, 2005),
- čebelarji do leta 2005 niso mogli kandidirati za investicijska sredstva (razen če so imeli status kmeta), zato nimajo izkušenj pri postopkih za pridobivanje potrebne dokumentacije za pridobivanje investicijskih sredstev,
- premalo izkoriščena izjemna slovenska čebelarska kulturna dediščina v promocijske namene države in v turizmu,
- Šele v letu 2004 se je začel vzpostavljati centralni register čebeljakov, kataster čebelje paše in z njim povezani pašni redi, zato je pregled nad številom čebelarjev, čebeljakov, stojišč, pasišč nepopoln.

3.3 Ekonomika

Zaradi nestalnosti gozdnega medenja in velikega vpliva vremena na pridelavo medu na stalnih pašah je čebelarstvo dejavnost, ki ima pogosto negativno letno bilanco. Med vzroki za slabe ekonomske rezultate v čebelarstvu pa so še:

- preslabo izkoriščeno gozdno medenje,
- izguba nekdanjih pasišč za čebele v Slavoniji, Liki in Gorskem Kotarju.
- zastarela oprema in tehnologija,
- višji stroški repromateriala po vstopu v EU (npr. dražji sladkor za čebele);
- ni organiziranega oglaševanja slovenskih čebeljih pridelkov niti doma, niti v tujini;
- ni organiziranega oglaševanja slovenskih matic v tujini;
- uvoz cenenega medu iz novih članic EU in iz Kitajske, Rusije, Mehike in Argentine izriva s trgovskih polic med slovenskega porekla;
- Evropa je preplavljena s cenanim manj kakovostnim in nesortnim medom, katerega veleprodajna cena je v letu 2005 okrog 1,4 evra oz. okrog 340 tolarjev za kilogram, med iz Bolgarije in Romunije pa stane manj kot dva evra za kilogram (Filloda, 2005);
- tujci se na našem trgu pojavljajo kot polnilci raznih trgovskih znamk in tudi kot grosistični dobavitelji v pekarni in drugim porabnikom, pri tem pa je na embalaži premalo razvidno, da je to med iz Evropske unije ali večinoma iz tretjih držav.

Za izboljšanje položaja na trgu medu v Sloveniji bi bilo potrebno izvajati večjo kontrolo na trgu (več vzorčenj medu enega prodajalca) in kazni za neustrezne izdelke.

3.4 Prenos znanja in izobraževanje čebelarjev

Ker se je šele junija 2005 začela vzpostavljati svetovalna služba za čebelarstvo in ker se je šele v letošnjem letu začela zasnova Šole čebelarjenja Antona Janše, je prej vladala velika praznina pri prenosu znanja v prakso. Poleg tega pa so še drugi vzroki za težave:

- neustrezna izobrazbena in starostna struktura čebelarjev,
- ni zagotovljenega šolanja za poklic čebelar v srednješolskih in univerzitetnih programih,
- neusklajenost med raziskovalnimi organizacijami, ki so s programi zadolžene tudi za čebelarstvo,
- premalo aplikativnih raziskav,
- čebelarska svetovalna služba ima premalo svetovalcev (ima enega polno zaposlenega svetovalca na približno 2.500 čebelarjev, kmetijska svetovalna služba pa enega na 250 kmetov).

Iz pregleda odprtih vprašanj je razvidno, da se je potrebno reševanja le-teh lotiti sistematično, s posluhom tako tistih, ki so odgovorni za razvoj kmetijstva kot tistih, ki so odgovorni za razvoj celotne družbe. Škoda bi bilo izpustiti tako razvojno in tržno priložnost, ob upoštevanju trajnostnega razvoja, kot jo nudita slovenski med in kranjska čebela.

4. STRATEŠKI CILJI

4.1 Ohranjanje ravnovesja v naravi

Z zagotavljanjem enakomerne poseljenosti čebel z disperzijo stojišč (čebelnjakov) na kmetijskih zemljiščih in gozdovih po Sloveniji je možno zagotavljati opraševanje rastlin, biotsko raznovrstnost in ravnovesje v naravi, kar je največja koristnost čebel in temelj pri vrednotenju čebelarstva v celotnem kmetijstvu in gospodarstvu. Ker se kljub sicer precejšnji gostoti čebel v Sloveniji pojavljajo območja s slabšo oprašnostjo žužkocvetk, je potrebno število gospodarskih družin povečati na 160.000.

4.2 Pridelava zdrave in varne hrane

Zaradi nevarnosti ostankov sredstev za zatiranje varoe in drugih čebeljih boleznih je potrebno izboljšati učinkovitost zdravstvenega varstva čebel z apitehničnimi in tehnološkimi ukrepi – zmanjšati vsakoletne izgube čebeljih družin pod pet odstotkov letno. Z vlaganji v sodobno opremo (iz nerjaveče pločevine, stekla itn) pa je potrebno ohraniti pridelano kakovost medu in drugih čebeljih pridelkov. Zaradi negativnih vplivov na čebele in s tem potencialno tudi na čebelje pridelke je potrebno za stacionarne čebelnjake v urbanih naseljih in območjih z intenzivnim kmetijstvom poiskati nadomestna stojišča.

Kljub temu pa je potrebno na območjih z intenzivnim kmetijstvom osveščati ljudi za rabo manj strupenih sredstev za varstvo rastlin, še bolj pa za rabo v skladu z dobro kmetijsko prakso (pravočasno obveščanje okoliških čebelarjev, škropljenje zvečer itn)

4.3 Ohranjanje avtohtone pasme čebel - kranjske sivke

Z izjavo št. 42 v pristopni pogodbi k Evropski uniji je Republika Slovenija izjavila, da namerava še naprej uporabljati vse ustrezne ukrepe, ki so potrebni za zagotovitev ohranitve avtohtone kranjske čebele (*Apis mellifera carnica*) na ozemlju Republike Slovenije. Podlaga za te ukrepe je 68. člen Zakona o živinoreji (Ur. l. RS, 18/2002, 110/2002; 8/2003 in 45/2004), ki v 8. alineji 2. odstavka opredeljuje kranjsko čebelo kot avtohtono pasmo. V 1. odstavku 70. člena tega zakona pa je določilo, da sta na ozemlju Republike Slovenije prepovedani reja in promet s plemenskim materialom drugih pasem čebel.

Zaradi pomembnosti obstoja ekotipov bi bilo v Sloveniji potrebno ob plemenilni postaji Zelenica vzpostaviti vsaj še tri primerljive vzrejne centre, da bi lahko ohranjali krajevne različke čebel. Glede na ekotipe bi bilo potrebno razporediti po različnih podnebnih območjih Slovenije še tri podobne centre.

4.4 Povečanje vzreje in izvoza matic

Ker so kranjske čebele primerne za rejo v velikem delu sveta, je cilj povečati vzrejo rodovniških matic s 300 na 1.200 letno in gospodarskih matic s 40.000 na 70.000 letno do leta 2010. Možnosti za prodajo so velike, saj samo Evropa potrebuje za obnovo okrog 400.000 čebeljih družin letno. Ponovni prodor matic in družin kranjske čebele v tujino pa je v gospodarskem interesu države in temu primerno bi morala država, skupaj s sredstvi iz Bruslja, podpreti promocijo in prodajo kranjske čebele v tujini.

4.5 Izboljšanje ekonomičnosti in donosnosti čebelarjenja

Za uspešen razvoj čebelarstva je vsekakor zelo pomemben ekonomski vidik. Le ta se bo izboljšal s povečanjem porabe čebeljih izdelkov in storitev za porabnike, kar lahko dosežemo z izobraževanjem porabnikov in primernim marketingom (Božič, 2004). Drugi način za izboljšanje ekonomike je dvig cen kakovostnih slovenskih čebeljih pridelkov ter povečanje pridelkov po panju.

Z boljšimi pogoji za prevoze čebel na pašo znotraj Slovenije in mogoče tudi na nekdanja pasišča preko meja, bi lahko omogočili čebelarjem prevaževalcem, da bi povečali donose medu na panj, kar je na ravni pridelave ključni način za izboljšanje ekonomike čebelarstva. Še zlasti pridejo v poštev temni (gozdni) medovi, ki so tudi izvozno zanimivi. Z izboljšanjem tehnologije (s sodobno opremo) pri pridelavi drugih čebeljih pridelkov bi prav tako lahko povečali pridelek na čebeljo družino.

Preglednica 4: Želeno povečanje pridelave čebeljih pridelkov do leta 2010

Čebelji pridelek	Želeno povečanje (%)	Sedanja pridelava	Pridelava 2010
gozdni med	20	1.200 ton	1.440 ton
vosek	20	40 ton	50 ton
cvetni prah	20	15 ton	18 ton
matični mleček	50	400 kg	600 kg
propolis	50	200 kg	300 kg

Poleg povečanja pridelave pa je potrebno razširiti paleto izdelkov iz čebeljih pridelkov, kot so osvežilne pijače, povečati rabo v kozmetiki itn.

4.6 Izboljšati socioekonomsko strukturo čebelarjev

Z vključitvijo čebelarstva v srednješolske kmetijske (mogoče tudi gozdarske) programe, kjer bi dijaki v višjih letnikih izbrali smer čebelarstvo, bi dolgoročno največ naredili za izboljšanje starostne in izobrazbene strukture čebelarjev. Treba je tudi povečati število mlajših čebelarjev ter ohranjati vitalnost čebelarjenja vseh čebelarjev s sistematičnim izobraževanjem, usposabljanjem in izpopolnjevanjem na treh ključnih ravneh: znanje, veščine in kompetence.


Organizirati je potrebno sistematično izobraževanje (znanje), usposabljanje (veščine) in izpopolnjevanje (kompetence – kvalifikacije) v javnem kmetijskem šolstvu (redno in izredno šolanje) v okviru Čebelarke zveze Slovenije (Šola čebelarjenja) v okviru Območnih zvezah ČD (območna izobraževalna središča) in v čebelarskih društvih (mentorstvo).

4.7 Ureditev zavarovanj in upravičenost do povračila sredstev ob naravnih nesrečah

Z ureditvijo zavarovanj pri zavarovalnici po sprejemljivi stopnji (ČZS organizira možnost kolektivnega zavarovanja pod ugodnimi pogoji) ter z zagotovitvijo državnih denarnih sredstev ob naravnih nesrečah (pozeba, toča, suša) bi izenačili čebelarje z drugimi kmetijskimi panogami, ki so v takih primerih upravičene do povračila sredstev zaradi izpada prihodkov.

4.8 Promoviranje čebelarške kulturne dediščine

Do leta 2010 želimo, da bo mednarodni slogan države Slovenije »Slovenija – dežela čebelarške dediščine«. Že v uvodu smo utemeljili, da so se predhodniki sedanjih članov SAZU – operozi zgedovali po čebeli, v nobeni drugi panogi kmetijstva ali gospodarstva nismo toliko prispevali v svetovno zakladnico znanja kot na področju čebelarstva (Janša, Jager, Starc, Rihar itn), z nobenim drugim izvoznim blagom nismo dosegli take svetovne slave kot s kranjsko čebelo. Zato predlagamo, da postane promocijski slogan Slovenije **»Slovenija – dežela čebelarške dediščine«**.



5 UKREPI ZA DOSEGO CILJEV

5.1 Urediti status čebelarjev (rejcev čebel)

Čebelarstvo je potrebno izenačiti z drugimi živinorejskimi panogami, zato je potrebno čebelarstvo priznati kot osnovno kmetijsko dejavnost. Obstoječi zakon o kmetijstvu diskriminira nekatere živinorejske panoge, ki z rejo niso vezane na kmetijska zemljišča.

Trenutno Zakon o kmetijstvu čebelarstvo opredeljujejo kot dopolnilno dejavnost, kar pomeni, da mora vsak, ki mu je čebelarstvo osnovna dejavnost, status urediti z registracijo gospodarske družbe (s.p., d.o.o.). Taka rešitev je v nasprotju s prakso v večini držav Evropske unije.

Zato je nujen sprejem predpisa o čebelarstvu na podlagi spremenjenega Zakona o kmetijstvu, ki bi opredelil čebelarstvo kot osnovno, dopolnilno in ljubiteljsko dejavnost in določil kriterije za delitev v te tri kategorije.

Z urejenim statusom bi čebelarji lahko tudi enakovredno kandidirali pri nakupu kmetijskih in gozdnih zemljišč za čebelarjenje. Za čebelarjenje je potrebno:

- a) zemljišče, na katerem je lahko stalni čebeljak oz. stojišče za panje
 - a1) potrebna sprememba predpisa o gradnji gospodarskih objektov za čebelarstvo
- b) zemljišče za občasno stojišče (za prevoz na pašo)
- c) zemljišče, na katerem stojijo panji med zimo (zimovališče)

Seveda vsi čebelarji ne potrebujejo vseh treh različic zemljišč, za potrebe čebelarstva pa so potrebna manjša zemljišča velikosti do nekaj 100 kvadratnih metrov (odvisno od panjskega sistema).

Čebelarji iščejo zemljišča na obrobjih gozdov oz. na območjih z manj intenzivnim kmetijstvom. Z nakupom takih zemljišč bi omejevali zaraščanje z manjvrednimi drevesnimi vrstami (Poklukar in sod, 2004). Z zasajanjem medovitih rastlin, npr. plemenitih listavcev (lipa, javor itn) na lastnih zemljiščih, pa bi izboljšali čebeljo pašo, povečali pridelavo čebeljih pridelkov in tudi kakovostnega lesa.

Organizacijska rešitev:

- spremeniti Zakon o kmetijstvu
- sprejeti normativni predpis o čebelarstvu na podlagi zakona o kmetijstvu
- čebelarstvo opredeliti kot osnovno, dopolnilno in ljubiteljsko dejavnost
- za točko **a1** pripraviti predlog spremembe predpisa
- Nosilec izvedbe: MKGP,
- za točko **a1** nosilec Ministrstvo za okolje in prostor,
- Rok: 31. 12. 2005
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 500.000 tolarjev

5. 2 Urediti obdavčitev čebelarjev

Davčna ureditev mora spodbujati razvoj čebelarstva, ki ima, ne glede to, ali je nepridobitno ali pridobitno, pomembno mesto v ohranjanju zdravega okolja in ravnovesja v naravi.

Sistem obdavčitve v čebelarstvu mora biti zastavljen tako, da so ljubiteljski čebelarji neobdavčeni, saj svoj »dolg« do države poplačajo z rejo čebel in preko tega z ohranjanjem ravnovesja v naravi. Za ostale čebelarje pa je potrebno urediti sistem tako, da bo omogočil legalno delovanje in nastopanje čebelarjev na trgu ter da bo na podlagi strokovno utemeljenih olajšav spodbujal nova vlaganja. Za čebelarstva, ki bi preseгла ljubiteljski okvir, bi bilo potrebno uvesti strokovno pomoč oziroma servis za vodenje knjig, s čimer bi se več čebelarjev vključilo v sistem DDV (Pušnik, 2005).

Izhodišča predloga obdavčitve čebelarjev pa so naslednja:

I. čebelarstvo kot ljubiteljska dejavnost (brezplačni opravevalni servis)

Čebelarjenje do 40 panjev gospodarskih čebeljih družin. Čebelar poravnava obveznosti do družbe z rejo čebel za opravevanje rastlin in s sodelovanjem pri izvajanju rejskega programa.

II. čebelarstvo kot dopolnilna dejavnost*

Fizične osebe, trenutno z ali brez statusa kmeta bi morale dobiti status čebelarja. Dejavnost obsega čebelarjenje od 41 do 150 gospodarskih panjev. Za te čebelarje bi bil primeren pavšalni način obdavčitve, najbolje po gospodarskem panju.

III. Čebelarstvo kot glavna dejavnost

Čebelarjenje od 151 gospodarskih panjev naprej. Čebelar vodi knjigo prihodkov in odhodkov.

*Tudi čebelar, ki ima čebelarjenje kot dopolnilno dejavnost, se lahko odloči za davčnega zavezanca po zakonu o DDV.

Organizacijska rešitev:

- sprejeti normativni predpis o obdavčitvi na podlagi zakona o kmetijstvu
- Nosilec izvedbe: Ministrstvo za finance
- Rok: 31. 12. 2005
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 1.500.000 tolarjev

5. 3 Razvojno spodbuditi čebelarje z urejenim statusom

5. 3. 1 Kandidiranje za sredstva EPD

Z letošnjim letom so čebelarji, ki so imeli vsaj 40 gospodarskih družin, že lahko kandidirali za sredstva v okviru enotnega programskega dokumenta (EPD). To so bili razpisi za naložbe v kmetijska gospodarstva iz EPD 2004–2006 (Podpore naložbam v kmetijstvu). Čebelarji posamezniki so lahko kandidirali za dva ukrepa:

Ukrep 1: Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov

Ukrep 2: Naložbe v kmetijska gospodarstva

Organizirani čebelarji so lahko kandidirali za en ukrep

Ukrep 5: Trženje kakovostnih kmetijskih in živilskih proizvodov

To so bili ukrepi evropskih skladov EKUJS usmerjevalni oddelek in FIUR. Ker so bili razpisni roki kratki in so začeli teči še preden je nastala čebelarstva svetovalna služba, bo majhno število čebelarjev kandidiralo na omenjena sredstva. Po informacijah z INFO točk Kmetijsko–gozdarske zbornice Slovenije, se je za ukrepe evropskih skladov resno zanimalo sedem čebelarjev.

Za koriščenje razvojnih sredstev se pojavlja potreba po novih, predvsem poslovnih oblikah povezovanja čebelarjev. Osnova nove organiziranosti slovenskih čebelarjev bo močna in učinkovita rejska organizacija, ki bo svojim članom prinašala poleg drugih tudi materialne koristi (več o rejski organizaciji v poglavju 5.4).

5.3.2 Investicije, ki so lahko predmet podpore

Čebelarstvo ima kot osnovna kmetijska dejavnost pri investicijah nekaj podobnih odprtih vprašanj kakor druge kmetijske dejavnosti. Med pomembnejšimi težavami, ki se lahko pojavijo pri investicijah v čebelarstvo je vrednotenje lastnega dela. Predvsem gre tu za lastno izdelavo panjev, satnikov, objektov v čebelarstvu in prevoznih enot. Gre za izdelavo preprostih panjev, objektov itn., ki ne zahtevajo **drage** tehnične opreme (strojev) za izdelavo.

Pod naložbe, ki se nanašajo na **izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov** (Ukrep 1), lahko štejemo:

- a) Nakup ali usposobitev (sprememba namembnosti) prostorov za skladiščenje medu
- b) Nakup ali usposobitev (sprememba namembnosti) prostorov za točenje medu
- c) Nakup ali usposobitev (sprememba namembnosti) prostorov za polnjenje medu
- d) Nakup opreme in strojev za točenje, shranjevanje in polnjenje medu
- e) Podpore prireditvam, ki propagirajo čebelje pridelke (dnevi medu, ocenjevanja medu itn.)
- f) Podpore za povečanja prodaje s pridobivanjem novih porabnikov (šole, vrtci domovi)
- g) Podpore za povečanja organiziranega izvoza slovenskega medu pakiranega za končnega kupca

Pod investicije, ki se nanašajo na **naložbe v kmetijska gospodarstva** (Ukrep 2), lahko štejemo:

- a) Nakup novih panjev ali materiala za izdelavo panjev
- b) Nakup kontejnerjev ali materiala za izdelavo kontejnerjev
- c) Nakup čebelnjakov ali materiala za izdelavo stalnih čebelnjakov
- d) Nakup ali usposobitev (sprememba namembnosti) prostorov za skladiščenje čebelarstva materiala
- e) Nakup vozil za prevoz čebel in čebeljih pridelkov

5.3.3 Ukrepa zgodnje upokojevanje kmetov (EU sredstva) in pomoč mladim prevzemnikom (nacionalni ukrep)

Ob enakovrednih pogojih kandidiranja za sredstva, ki so namenjena izboljšanju socioekonomske strukture v kmetijstvu, bi lahko tudi v čebelarstvu pospešili ta proces.

Poleg tega bi morali mladim čebelarjem, ki bi z resnim delom in poslovnim načrtom dokazali, da želijo delati v čebelarstvu, rezervirati določen del strukturnih sredstev (podobna različica kot v primeru rezervacije mlečnih kvot).

Organizacijska rešitev:

- Čebelarstvo svetovalno službo usposobiti za pripravo razvojnih projektov
- Nosilec izvedbe: KSS pri KGZS,
- Rok: 31. 12. 2005,
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 500.000 tolarjev

Ob uspešnih pripravah dokumentacije bi lahko iz EPD virov na letni ravni počrpali čebelarji do 100 milijonov tolarjev!

5.4 Postaviti na noge priznano rejsko organizacijo (PRO)

Območje Slovenije je izvorno območje medonosne čebele *Apis mellifera carnica*. Skozi milijone let se je oblikovala posebna podvrsta z odličnimi etološkimi lastnostmi, ki je še posebej prilagojena našim podnebnim razmeram.

Slovenija je obenem tudi tisto območje, kjer je genski material te podvrste najbolj čist, zato moramo to lastnost ohraniti. ČZS je na tem področju naredila prve korake z ustanovitvijo Priznane rejske organizacije (PRO), ki prevzema gospodarske naloge.

PRO prevzema nase številne naloge. S pomočjo tržnih pristopov bo skrbela za trženje blagovne znamke kranjske čebele (npr. Authentic Carniolan) v tujini in doma, v sodelovanju z drugo priznano organizacijo (DPO – Kmetijski inštitut Slovenije) pa za osnovno odbiro preko izvajanja rejskega programa, ki je že v teku. Prav tako bo PRO preko DPO bdela nad vzdrževanjem visokokakovostnega genskega materiala pri vzrejevalcih čebeljih matic.

Za preglednejše delovanje bo PRO v sodelovanju z DPO in MKGP poskrbela za vzpostavitev in vodenje osnovnih evidenc o čebelarstvih ter ustanovila in vodila izvorno rodovniško knjigo za kranjsko čebelo.

Čebelarji lahko pričakujejo, da bodo z rejo čiste kranjske čebele lahko na primarni ravni pridelovali čebelje pridelke, na sekundarni ravni pa matice kranjske čebele, paketne roje in čebelje družine.

Organizacijska rešitev:

- ČZS vzpostavi profesionalno vodenje PRO
- Nosilci izvedbe: ČZS, KIS, MKGP
- Rok: profesionalno vodenje PRO 30. 06. 2006, ostalo letna dinamika
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 200.000.000 tolarjev v letu 2005, do leta 2010 500.000.000 tolarjev, letna rast 60.000.000 SIT

5.5 Okrepiti čebelarstvo svetovalno službo (ČSS)

Čebelarji potrebujejo svetovanje in strokovno pomoč na področju ekonomike, tehnologije in zagotavljanja pridelave varne hrane. Podrobneje je program dela ČSS opredeljen v posebnem dokumentu, ki je bil pripravljen pri ČZS spomladi leta 2005.

V obstoječi sestavi (dva polno zaposlena specialista ter pet 20-odstotno zaposlenih terenskih svetovalcev) je številčno prešibka, da bi ustrezno zadostila potrebam slovenskega čebelarstva.

Za uspešno izvedbo nalog čebelarstvo svetovalne službe bi ČSS do leta 2010 potrebovala okrog 25 svetovalcev, ki imajo praktične izkušnje s čebelarstvom (Kuhar, v Papež in sod., 2004). S tolikšnim številom svetovalcev bi bili čebelarji strokovno in organizacijsko primerljivo oskrbovani kot kmetje.

Organizacijska rešitev:

- MKGP in ČZS v okviru priprave izhodišč uredbe za razvoj čebelarstva v letu 2006 v največji dovoljeni meri prerazporedita sredstva za povečanje obsega svetovalnega dela. Primerna dinamika bi bila pet novih polno zaposlenih svetovalcev letno.
- Nosilci izvedbe: ČZS, MKGP, KGZS (?)
- Rok: 30. 09. 2005, letna dinamika
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 2006 32.000.000 tolarjev, letna rast, 2010 70.000.000 tolarjev

5.6 Povečati ekonomičnost pridelave čebeljih pridelkov

Z ukrepom želimo zmanjšati stroške pridelave čebeljih pridelkov. S tem želimo ceno čebeljih pridelkov prilagoditi evropskim cenam. Podcenjene so predvsem matice in paketni roji. (Poklukar in sod. 2004).

Z racionalnim vlaganjem in s pridobljenimi javnimi sredstvi želimo, da bi se čebelarstva povečala in opremila s potrebno opremo, da bi se s tem zmanjšali stroški in bi bili naši čebelarji konkurenčni v svetovnem merilu. Z ukrepom nameravamo čebelarstvo vključiti v razvojne projekte podeželja, poklicne čebelarje pa dodatno organizirati.

Čebelarstvo pridelavo bomo racionalizirali na podlagi poslovnega povezovanja čebelarjev (zadružni princip, organizacije pridelovalcev, konzorcij itn.). Za doseg te ciljev bo čebelarstvo svetovalna služba organizirala več letnih seminarjev.

5.6.1 Za izboljšanje ekonomičnosti je potrebno:

- a) Določiti priporočljive minimalne cene
- b) Izdelati kalkulacije lastne cene
- c) Vzpostaviti sistem investiranja za rejo plemenskega materiala in pridelavo drugih čebeljih pridelkov
- d) Organizirati poklicne čebelarje
- e) Določiti objektivne kriterije za oceno naravnih škod
- f) Uvajati moderne tehnološke rešitve
- g) Modernizirati prevoze čebel
 - g1) Spremeniti predpise tako, da bo možno registrirati kamion za prevoz kontejnerjev pod ekonomsko znosnejšimi pogoji.
- h) Racionalizirati pridelavo in prirejo na podlagi poslovnega povezovanja

i) Čebelarstvo vključiti v razvojne projekte podeželja

Organizacijska rešitev:

- ČSS pri ČZS ob pomoči Zadružne zveze Slovenije, KGZS in MKGP pripravi izhodišča za poslovno organiziranje čebelarjev ki tržijo čebelje pridelke in čebelje matice
- ČSS pri ČZS ob pomoči Kmetijskega inštituta Slovenije pripravi katalog kalkulacij cen čebeljih pridelkov in plemenskega materiala
- ČZS in MNZ pripravita utemeljitev za nižje stroške registracije kamionov za prevoz čebel na pašo (**ukrep g1**)
- Nosilca izvedbe: ČSS, ČZS,
- Rok: 31. 12. 2005, letna dinamika
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 50.000.000 tolarjev

5.7 Trženje v čebelarstvu

Z ukrepom trženje v čebelarstvu želimo po vstopu Slovenije v EU na domačem trgu obdržati tržni delež, na tujih trgih pa ga povečati. Ocenjujemo, da so naši čebelarji šibki predvsem področju trženja čebeljih pridelkov, čebelarke kulturne dediščine itn. Spodbuditi želimo tudi razvoj novih izdelkov, ki jih bodo čebelarji uspešno tržili. Za doseg te ciljev nameravamo organizirati več letnih seminarjev.

Pomembno orodje za promocijo slovenskega medu in drugih čebeljih pridelkov je koriščenje javnih in zasebnih elektronskih in tiskanih medijev. To pomeni več pisanja v časopise, sodelovanje v radijskih in televizijskih oddajah. (Božnar, 2005)

Turistična dejavnost v čebelarstvu je ena od najbolj obetavnih usmeritev. Tu ne gre zgolj za prodajo ličnih spominkov in čebeljih pridelkov neposredno porabniku. Čebelar lahko ponudi neposreden, včasih celo mistično delujoč stik z naravo. Posebej pripravljene čebelnjaki za počivanje gostov in opazovalni panji lahko bistveno popestrijo turistično ponudbo. Čebelarje je potrebno povezati v celovito ponudbo zdraviliškega turizma, poleg tega pa jih vključiti v oblikovanje vaških turističnih okolij s širšo turistično ponudbo (Božič, 2004).

Svoj čebelarski obrat mora čebelar ustrezno umestiti v svoje socialno in kulturno okolje in ga kot posebnost in zanimivost tudi ustrezno tržiti. Pri trženju čebelarskega obrata moramo čebelarji razmišljati tudi o trženju čebelarstva kot kulturne dediščine. Pri tem ima pomembno vlogo država, ki lahko z razvojnimi spodbudami in ustrezno davčno politiko pripomore k uspešnosti vseh kategorij čebelarskih obratov.

Za Slovenijo kot novo in razmeroma majhno članico EU je najustreznejša oblika nastopa na tujih trgih enotna kolektivna blagovna znamka čebeljih pridelkov. Le enoten tržni pristop bo zagotovil uspešnost malih slovenskih čebelarskih obratov. Enotno kolektivno znamko in upoštevanje pravil nadzora blagovne znamke bi morali čebelarji uporabiti tudi kot sredstvo za osveščanje domačih porabnikov o kakovosti slovenskih čebeljih izdelkov.

5.7.1 Za učinkovitejše trženje na domačem trgu je potrebno:

- a) Aktivno propagirati slovensko kakovost čebeljih pridelkov
- b) Osveščati porabnike
- c) Redno širiti reklamni material

- d) Stalno ohranjati stike z javnostmi
- e) Poudarjati pomen kulturne dediščine in ekologije
- f) Razvijati nove izdelke
- g) Izločiti nelojalno konkurenco z neformalno kontrolo kakovosti
- i) Skupno nastopati na trgu – poslovno povezovanje

5.7.2 Za učinkovitejše trženje na mednarodnem trgu je potrebno

- j) Izdelati tržne analize
- k) Oblikovati tržno zanimive pridelke in izdelke (propagirati slovensko kakovost)
- l) Oblikovati poslovna združenja
- m) Povezati se s sorodnimi pridelovalci (celovita ponudba)
- n) Oblikovati prodajne mreže
- o) Spoštovati tržne standarde in normative
- p) Oblikovati podjetniške grozde
- r) Skupno nastopati na trgih z gozdarskimi, kmetijskimi, turističnimi in kulturnimi organizacijami
- s) Izobraževati na področju trženja

Organizacijska rešitev:

- celovita predstavitev na domačem trgu
- oblikovanje ponudbe (izdelek in njegova reklama)
- marketinška akcija
- Nosilci izvedbe: ČZS, ZZS, Turistična zveza Slovenije
- Rok: 31. 12. 2005, letna dinamika
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 50.000.000 tolarjev

5.8 Podpreti ekološko čebelarstvo

S tem ukrepom želimo povečati število ekoloških čebelarjev. Da bi dosegli ta cilj, nameravamo omogočiti primerne razmere za razvoj te dejavnosti. Predvsem je treba urediti ekonomiko ekološkega čebelarstva, da bodo takšni čebelarji tržno uspešni. Zaradi tega je nujno urediti sistem podpor ekološkemu čebelarstvu, vzpostaviti primerno organiziranost in urediti trženje ekološko pridelanih pridelkov in izdelkov. V ta namen nameravamo organizirati več letnih seminarjev.

Organizacijska rešitev:

- Pripraviti izhodišča za normativno ureditev – izenačiti vse ekološke čebelarje pri stroških izvajanja kontrole ekološke pridelave
- V okviru SKOP povečati obseg podpor za ekološko čebelarstvo
- Nosilci izvedbe: ČZS, KGZS–Sektor za ekološko kmetijstvo
- Rok: 31. 12. 2005,
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 20.000.000 tolarjev

5.9 Zdravstveno varstvo čebel in preventivna dejavnost

V zadnjih letih opažamo, da vsako zimo izgubimo okoli 10 odstotkov čebeljih družin. Čebelarji so to dejstvo sprejeli in se sprijaznili z usodo. V čebelnjaku z 20 družinami morda

odmrtje dveh družin ni preveč tragično, če pa relativne številke pretvorimo v absolutne, ugotovimo, da govorimo o izgubi 10–15.000 čebeljih družinah letno.

Če ne bi upoštevali ekonomskih koristi, ki bi jih pričakovali od teh družin v tekočem letu, in govorili zgolj o izgubi spomladi, že tu lahko govorimo o škodi najmanj pol milijona evrov (10.000 družin x 50 EUR/družino = 500.000 EUR). Izguba pridelkov in novih družin ter ekološka škoda ta znesek vsaj še podvojita.

Zato je nujno izdelati učinkovit tako kurativni kot preventivni program zdravljenja v čebelarstvu. V sodelovanju z NVI in VURS je potrebno še naprej izvajati utečene programe izobraževanja za čebelarje in čebelarske preglednike. Da pa bi vse aktivnosti bolje tekle, tako s stališča obveščanja kot s stališča izvajanja programov, je potrebno vzpostaviti enoten informacijski sistem v čebelarstvu, ki bo pristojnim omogočal lažji stik s čebelarji.

Podobno velja tudi za rejski program, ki se mora navezovati na preventivni program zdravstvenega varstva čebel. Delovanje služb na področju zdravstvenega varstva čebel je potrebno spremljati preko rednih poročil VURS-a, MKGP-ja v sodelovanju z EU ter ČZS v okviru PRO.

Če bodo kot posledica novih predpisov javne veterinarske službe v čebelarstvu prevzele zgolj nadzor nad hudo gnilobo in ostanki v čebeljih pridelkih, bo morala PRO prevzeti nosilno vlogo na področju varstva čebel pred ostalimi boleznimi. Obenem pa bo prevzela tudi celotno svetovalno delo na področju čebelarstva. **Pri tem želimo, da bi zmanjšali izgube čebeljih družin pod pet odstotkov letno.**

5.9.1 Za učinkovitejše obvladovanje čebeljih bolezní je potrebno:

- a) Izdelati učinkovit kurativni in preventivni program
- b) Nadaljevati utečene programe izobraževanja (za čebelarje in čebelarske preglednike)
- c) Sodelovati z VURS in NVI
- č) Podpirati razvojno delo
- d) Urediti enoten informacijski sistem čebelarstva
- e) Izboljšati organizacijske strukture
- f) Svetovalno delo - v povezavi s tehnologijo pod okriljem rejske organizacije širiti še na druga področja dela
- g) Redno pripravljati poročila o izgubah čebeljih družin (VURS, NVI, MKGP, PRO)
- h) Izvajati interno kontrolo kakovosti pridelkov in analizo ostankov (v medu in drugih čebeljih pridelkih ter izdelkih)

Organizacijska rešitev:

- Dopolniti podatke v centralnem registru čebelnjakov (CRČ) za celovito poznavanje obsega čebelarstva v Sloveniji in zdravstvenega stanja v slovenskih čebelnjakih
- Opraviti izobraževanja čebelarjev za obvladovanje bolezní in zajedavcev čebel
- Rok: 31. 12. 2005,
- Nosilci izvedbe: NVI, ČZS, SIR
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 120.000.000 tolarjev

5.10 Dograditev informacijskega sistema v čebelarstvu

Pomanjkljive informacije so en večjih problemov slovenskega čebelarstva. Informacije so zelo razpršene, neurejene in nepopolne.

V začetku bomo ovrednotili čim več informacij, jih po potrebi še dopolnili in uredili. V skladu s potrebami in sredstvi bomo naredili selekcijo med njimi in postavili prednostne naloge. Po posameznih področjih je treba zadolžiti ljudi iz delovnih teles ČZS in PRO, da pripravijo materiale za portal.

Nosilca projekta bosta ČZS in PRO. Viri sredstev za javne službe morajo biti javna sredstva iz proračuna. Začetek oblikovanja baze podatkov je dokončanje centralnega registra čebelnjakov (CRČ). Nanj bo vezana tudi izvorna rodovniška knjiga, ki bo omogočala spremljanje razporeditve čebeljih matic kranjske čebele po čebelarstvih. Baza bo dopolnjena še s podatki o donosih na avtomatskih merilnih postajah, ki bodo dosegljivi ves čas na spletu, kjer bo na voljo tudi napoved medenja. Poleg uporabe zbranih podatkov je treba poskrbeti za izdelavo programov za vodenje čebelarstev v slovenščini (evidenc, obračunov).

Opisani del bo le del celotnega čebelarskega informacijskega sistema, ki se mora povezovati s pašnim katastrom in čebelarskim pašnim redom, centralni register čebelarjev bo tudi osnova za vse državne ukrepe podpore čebeljim družinam.

Organizacijska rešitev:

- Oblikovati informacijske točke po čebelarskih društvih, preko čebelarske svetovalne službe in terenskih veterinarjev NVI in dopolniti podatke v centralnem registru čebelnjakov (CRČ) za celovito poznavanje obsega čebelarstva v Sloveniji
- Organizirati predstavitve in izobraževanje za uporabnike
- Sofinancirati nakup programske opreme za vodenje čebelarstev
- Rok: 31. 12. 2005,
- Nosilci izvedbe: NVI, ČZS, SIR
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 25.000.000 tolarjev

5.11 Povezati raziskovalno dejavnost s prakso

Trenutno poteka znanstvenoraziskovalno delo na področju čebelarstva v okviru različnih organizacij (Kmetijski inštitut Slovenije, Biotehniška fakulteta – oddelki za biologijo, živilorejo, živilstvo, gozdarstvo, agronomijo, Veterinarska fakulteta itn). Pri obstoječi razpršenosti sicer bogatega temeljnega znanja o vedenju čebel, imajo čebelarji v praksi občutek, da od izsledkov znanosti nimajo koristi.

Razvojno–raziskovalna dejavnost vključuje temeljne in aplikativne raziskave. Prednost naj imajo raziskave za povečanja učinkovitosti izvajanja rejskega programa, izboljšav pogojev reje, vzdrževanja in izboljševanja kakovosti genetskega materiala.

Cilj razvojno raziskovalnih dejavnosti je tudi v izobraževanju in seznanjanju imetnikov čebel s načeli dobre čebelarske prakse in doseganjem ciljev rejskega programa, ter zagotavljanje kakovostnih informacij svetovalni službi v čebelarstvu.

Uspešni razvojna in raziskovalna dejavnosti temelji na zagotavljanju ustrezne podpore in pri oblikovanju prioritet teh dejavnosti, na spodbujanju usposobljenosti raziskovalnih kadrov za prijavljanje na razpisane projekte in spodbujanju mednarodnega sodelovanja (Gregorc, 2005).

5.11.1 Za učinkovitejši prenos znanstvenih izsledkov v prakso je potrebno:

- natančneje opredeliti teme raziskovanja s tega področja;
- k sodelovanju pri oblikovanju tem in sofinanciranju pritegniti tudi resorje, katerih področje dela se vključuje v vsebine čebelarstva;
- pri raziskavah s področja čebelarstva sodelovati v skupnem evropskem prostoru;
- povečati prenos rezultatov raziskav v prakso in poglobiti sodelovanje med raziskovanjem, usposabljanjem in izobraževanjem za boljšo učinkovitost čebelarstva;
- v letnih razpisih za CRP (2006-2012) za te namene pripraviti celovite projekte s področja čebelarstva;
- koordinirati naloge v čebelarstvu iz sredstev proračuna;
- organizirati redne letne konference strokovnjakov, financiranih iz sredstev proračuna s predstavniki čebelarjev;
- doseči sodelovanje čebelarjev pri načrtovanju dejavnosti služb;
- učinkovito nadzorovati delo strokovnih služb;
- ustanoviti enotno raziskovalno skupino;
- več objavljati izsledke raziskav;
- dejavneje prenašati znanje v prakso;
- financirati raziskovalne projekte;
- usmeriti se v izvedbo aplikativnih projektov;
- doseči sodelovanje vseh znanstvenikov za sodelovanje na kongresih Apimondie;
- redno izvajati strokovno raziskovalne naloge;

V prihodnje bi morali posebej spodbujati **raziskovalno dejavnost** v okviru čebelarskih podjetij in ustanov, kakor tudi drugih javnih ali zasebnih raziskovalnih in izobraževalnih zavodih. V ta namen bi morali razpisovati aplikativne raziskovalne projekte, še posebej take, ki bi omogočali tudi pridobivanje sredstev iz EU raziskovalnih programov. Nekatera podjetja in organizacije imajo že dovolj raziskovalne opreme in kadra, da bi lahko imeli registrirano raziskovalno dejavnost.

V večini primerov bi bila nujna dodatna organizacijska enota oziroma samostojno podjetje, ki bi bilo tudi registrirano za raziskovalno dejavnost. Na čebelarskem področju je potrebno še posebej začeti razvijati apiterapevtsko področje (Božič, 2004).

Organizacijska rešitev:

- V okviru ČZS ustanoviti **javni zavod**, ki bo imel vlogo veznega člana med raziskovalnimi organizacijami in uporabniki izsledkov v praksi, prav tako bi javni zavod skrbel za celovito predstavitev slovenskih izsledkov s področja čebelarstva v svetu
- Rok: 30. 10. 2005,
- Nosilci izvedbe: ČZS, raziskovalne organizacije (BF, KIS itn.)
- Vir financiranja: sredstva ČZS, proračun
- Stroški: 43.000.000 tolarjev

5.12 Zagotoviti izobraževanje mladih za čebelarstvo v okviru srednjega kmetijskega šolstva

Izobraževanje odraslih čebelarjev poteka preko Šole čebelarjenja Antona Janše pri ČZS, prav tako čebelarji pridobivajo izobrazbo v okviru programa nacionalne poklicne kvalifikacije (NPK). Pri tem pa pogrešamo izobraževanje mladih v okviru srednjega kmetijskega šolstva za poklic čebelar.

5.12.1 Za šolanje mladih s področja čebelarstva je potrebno:

- organizirati program usposabljanja za poklic čebelar na najmanj eni od srednjih kmetijskih šol, omogočiti napredovanje v mojstra;
- uvesti čebelarstvo kot redni predmet na srednjih, visokih in univerzitetnih smereh kmetijskega študija;
- vsebino o medu uvrstiti v programe študija medicine, farmacije, živilstva in pedagogike;
- pri pouku kemije v osnovni šoli objektivno predstaviti med, pri pouku biologije; predstaviti čebelo, med zajeti v pouk gospodinjstva;
- organizirati obvezno izobraževanje čebelarjev za higiensko pridelavo medu in dobro čebelarsko prakso;
- zagotoviti sredstva za delo šolskih krožkov

Organizacijska rešitev:

- V okviru kmetijskega srednjega šolstva vzpostaviti modul za izobraževanje za poklic čebelar;
- V okviru osnovno- in srednješolskih izbirnih vsebin zagotoviti sredstva za delovanje čebelarskih krožkov;
- Rok: 30. 06. 2006,
- Nosilci izvedbe: ČZS, MKGP, Ministrstvo za šolstvo, Konzorcij srednjih kmetijskih šol
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 95.000.000 tolarjev

5.13 Izobraževanje pri Čebelarski zvezi Slovenije (ČZS)

Pri ČZS poteka izobraževanje čebelarjev na treh ravneh.

5.13.1 Opredelitev in utemeljitev

Izobraževanje kot poslovna funkcija ČZS izhaja iz njenih Pravil. Dejavniki, ki vplivajo na opredelitev in organizacijo funkcije so se v zadnjem času močno spremenili, zato so potrebne organizacijske in kadrovske dopolnitve. Da bi te bile učinkovite, je potrebno izhajati po eni strani iz obstoječih razmer, po drugi pa iz razvojnih trendov izobraževanja v EU.

5.13.2 Novejša spoznanja na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja v Sloveniji

Vse bolj se uveljavljajo tri ravni:

- znanje (ki ga v praksi še vedno neustrezno pojmuje kot teoretično),
- spretnosti (ki v današnjem pomenu besede pomeni izurjenost za delo)
- kompetence (strokovne – in ne le strokovne -, osebne in socialne).

Vsaka od omenjenih ravni ima svojo didaktično in metodično podlago:

- učenje in z učenjem pridobljeno znanje

- strategije sočasnega izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja (do sedaj znane kot praktični pouk in praktično izobraževanje pri delodajalcih)
- vseživljenjsko učenje za več življenjskih in delovnih funkcij posameznika, v katerih je sam svoj načrtovalec, izvajalec, ocenjevalec – aktivne strategije in metode učenja v organiziranih oblikah kot so reševanje problemov, timsko delo, učenje v učnih projektih in drugo.

5.13.3 Ukrepi za uspešno izobraževanje čebelarjev

Za uspešno izobraževanje je potrebna tudi ustrezna organizacijska oblika. Pri tem izhajamo iz dosedanje oblikovanih:

- šole čebelarjenja Anton Janša pri ČZS (v nadaljevanju Šola)
- mreže območnih izobraževalnih središč ČZS (OIS)
- čebelarske svetovalne službe.

Vsaka od njih je samostojna organizacijska oblika v skladu z Razvojno strategijo izobraževanja slovenskih čebelarjev, z letnim delovnim načrtom ČZS ter s svojimi letnimi delovnimi načrti iz katerih je razvidna tudi povezanost posameznega območnega središča s čebelarskimi društvi in drugimi izvajalci.

Izobraževanje, usposabljanje in izpopolnjevanje čebelarjev po organizacijskih enotah vodijo:

- predstojnik Šole
- vodje območnih izobraževalnih enot
- vodja čebelarske svetovalne službe

Izobraževalno dejavnost kot funkcijo ČZS vodi strokovni vodja izobraževanja.

Organizacijska rešitev:

- V okviru ČZS vzpostaviti šolo čebelarjenja Antona Janše;
- Rok: 1. 10. 2005,
- Nosilci izvedbe: ČZS, ČSS, regijske čebelarske zveze
- Vir financiranja: proračun
- Stroški: 26.000.000 tolarjev

6 SKLEP

Strategija razvoja slovenskega čebelarstva je temeljni dokument za načrtovanje vseh potrebnih ukrepov na področju čebelarstva v Sloveniji. K izvedbi zavezuje državo oz. v njenem imenu Vlado Republike Slovenije, ki zagotovi za izvajanje le-te sredstva v proračunu, zavezuje pa tudi:

- strokovne in znanstvene organizacije, ki delujejo na področju čebelarstva
- javne ustanove na področju izobraževanja,
- nevladne organizacije,
- Čebelarsko zvezo Slovenije,
- slovenske čebelarje.

7 UPORABLJENI VIRI

- Božič, J.:** Komentar k pobudam za dopolnitev smernic razvoja slov. čebelarstva v letih 2004–2009, neobjavljeno gradivo, 10. 12. 2004
- Božnar, M.:** Trženje medu, neobjavljeno gradivo, 6. 7. 2005
- Filodda, F.,:** Honigmarket in EU, Strože, Poljska, 3. 7. 2005
- Grebenšek, A.:** Predlog izobraževanja v okviru ČZS, neobjavljeno gradivo, 16. 9. 2005,
- Gregorc, A.:** Raziskave in razvoj, neobjavljeno gradivo, 6. 7. 2005
- Kafel, Z.:** Podatki o čebelnjakih in stojiščih, stanje 8. 9. 2005
- Kresal, D. in sod.:** Obnova in razvoj slovenskega čebelarstva, Biotehniška fakulteta, 1992
- Papež, M. in sod.:** Sadovi dela Dušana Kresala v Slovenskem čebelarstvu, SAČD, Brdo pri Lukovici, 2004
- Poklukar, J. in sod.:** Od čebele do medu, Kmečki glas, Ljubljana, 1998
- Poklukar, J. in sod.:** Razvoj slovenskega čebelarstva, ČZS, 2004 Brdo pri Lukovici, 2004
- Pušnik, V.:** Predlog obdavčitve čebelarjev, Kmečki glas 6/2005, s. 8
- Rihar, J.:** Praktično čebelarjenje, Kmečka knjiga, Ljubljana, 1956
- Skupina avtorjev:** Akcijski načrt dolgoročnega razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji, MKGP, november 2004
- Skvarča, M.:** Pomen gozdnega medenja v gospodarski enoti Ravnik, Diplomaska naloga, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, Ljubljana, 1995
- Stanonik, M.:** Čebela – Žlahtna spremljevalka slovenske kulture, ČD Žiri, Žiri – Ljubljana, 1995
- Zupančič, M.:** Zapisnik sestanka ekoloških čebelarjev, neobjavljeno gradivo, Celje, 22. 6. 2005